

FJÓLA MARÍA LÁRUSDÓTTIR OG HAUKUR HARÐARSON

FRÉTTIR AF RAUNFÆRNIMATI

Fjóla María Lárusdóttir

Haukur Harðarson

EVRÓPUÁHERSLUR

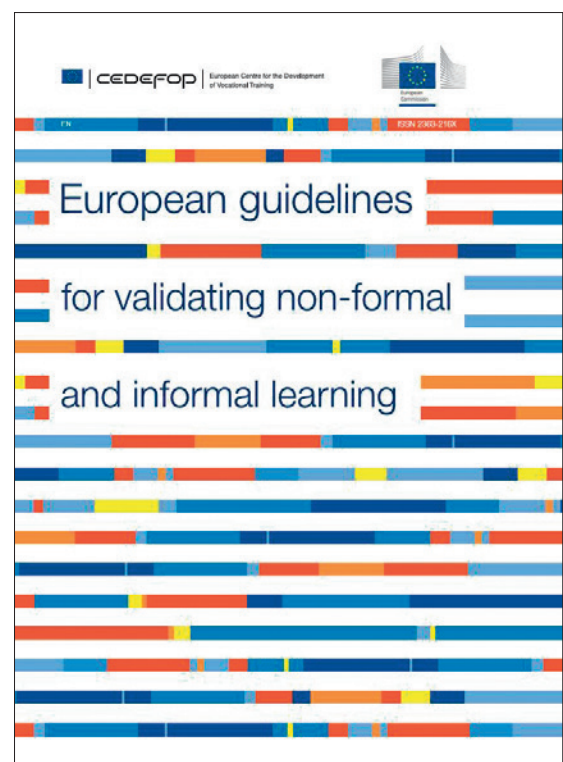
Árið 2012 komu út tilmæli frá Evrópuráðinu (European council, 2012) um mat á óformlegu og formlausu námi (raunfærnimat) þar sem horft er til þess að löndin komi á lagginnar raunfærnimatsleiðum fyrir árið 2018. Þessar leiðir eiga að auðvelda fólki að auka sýnileika og gildi þeirrar þekkingar, leikni og hæfni sem það býr yfir, færinnar sem það hefur öðlast utan formlega skólakerfisins og þeirrar þjálfunar sem það hefur fengið í starfi, heimavið eða í gegnum félagsstörf. Í tilmælunum eru dregnir fram lykilþættir raunfærnimatsleiða. Raunfærnimatsleiðirnar þurfa að:

- Vera tengdar hæfnirömmum og í samhengi við Evrópska hæfnirammann (EQF)
- Nýta sömu/jafngild viðmið og notuð eru við hæfnivottun innan formlega skólakerfisins
- Byggja á gagnsæju gæðakerfi sem styður við áreiðanleika og réttmæti aðferða og tækja
- Fela í sér virka upplýsingagjöf og aðgengi að ráðgjöf fyrir einstaklinga og fræðsluaðila
- Leggja sérstaka áherslu á hópa/einstaklinga sem standa fjær námi (nýta t.d. færnisráningar)
- Þjótta upp á faglega þróun þeirra aðila sem koma að málinu

Í þessari samantekt er fjallað um þróun raunfærnimats bæði hér heima og erlendis. Í greininni er litið til áherslna í Evrópu, þróunar á Norðurlöndum og farið yfir stöðuna hér á landi. Mikil þróun er í gangi í málaflokknum hvað varðar áherslur og útbreiðslu, enda þykir ljóst að raunfærnimat er afar öflugur hvati til áframhaldandi færniuppbyggingar hvort sem rætt er um formlegt eða óformlegt námsumhverfi.

- Nýta evrópsk tæki til að auka gagnsæi
- Vera samhljóða einingakerfum

Yfirlit um stöðu raunfærnimats í löndum í Evrópu hefur verið tekið saman með upplýsingum úr landsskýrslum (European Inventory on validation of non-formal and informal learning) sem síðan hafa verið teknar saman í yfirlits-, samanburðar- og þemaskýrslur. Mikil þróun hefur átt sér stað undanfarin ár og sífellt fleiri þjóðir vinna að því að setja af stað upp raunfærnimatsleiðir. Hagsmunaaðilar koma nú meira að málum

GOTT FÓLK ÓSKAST

Hæfniskröfur:

- Reynsla af verslunarstörfum
- Áhugi á tísku
- Góðir samskiptahæfileikar
- Rík þjónustulund
- Frumkvæði og metnaður í starfi
- Stúdentspróf æskilegt
- Góð færni í mannlegum samskiptum og skipulögð vinnubrögð

en áður en best gengur greinilega með raunfærnimat í starfsnámi. Leiðir í löndunum eru ekki samræmdar og þörf er á að auka yfirsýn og efla gæðamál.

Upplýsingar úr evrópsku landsskýrslunum hafa meðal annars verið nýttar til þess að uppfæra *Evrópskar leiðbeiningar* um raunfærnimat. Nýja útgáfan kom út í desember 2015 en sú eldri frá árinu 2009. Í leiðbeiningunum eru dregnar fram helstu áskoranir stefnumótenda og framkvæmdaraðila og jafnframt eru kynntar leiðir til að taka á þeim áskorunum. Tíu lykilspurningar eru dregnar fram og teknar fyrir í leiðbeiningunum:

- Hefur tilgangur raunfærnimatsins verið skilgreindur?
- Mætir raunfærnimatið þörfum þeirra sem hafa áhuga á að taka þátt?
- Er markviss og samhæfð ráðgjöf hluti ferlisins?
- Eru leiðir til að samhæfa hagsmunaaðila greiðar? Er unnið með þeim að samræmdri nálgun?
- Er raunfærnimatið tengt innlendum hæfniramma? Hefur það áhrif á gagnsæi og aðgengi?
- Vísu niðurstöður raunfærnimatsins í sömu (eða jafngild) viðmið og notuð eru í formlega skólakerfinu? Hvernig hefur það áhrif á gildi þeirra og virði?
- Er raunfærnimatið tengt gæðakerfi? Hvaða áhrif hefur það á traust og trúverðugleika matsins?

- Hvaða áætlanir hafa verið gerðar til að efla faglega færni þeirra sem sinna raunfærnimatinu?
- Hvaða hlutverki gegnir raunfærnimat í mennta- og fræðslukerfunum; í tengslum við atvinnulífið; og í sjálfbærniþætti?
- Hvaða tæki og töl er hægt að nýta (og setja saman) til að draga fram, skrá og meta nám?

Samhliða áframhaldandi þróun raunfærnimats á móti viðmiðum í formlega skólakerfinu virðast áherslur í Evrópu í auknum mæli vera lagðar á raunfærnimat þar sem færni viðmið fyrir einstök störf eða starfsgreinar eru lögð til grundvallar. Það er þá á ábyrgð atvinnulífsins að tiltaka þá þekkingu og færni sem þarf til að sinna störfum. Hagsmunaaðilar þurfa þá jafnframt að vinna saman að því að tengja niðurstöðurnar við hæfniramma viðkomandi lands þannig að notagildi þeirra verði ljós fyrir einstaklinginn og tækifæri fyrir áframhaldandi færniþróun skýr.

Evrópusambandið hefur nýlega gefið út áætlun um hæfniþróun (*New skills agenda for Europe, 2016*) þar sem lögð er áhersla á að fólk þrói með sér hæfni fyrir framtíðarstörf. Þannig má efla starfshæfni, samkeppnishæfni og grósku í Evrópu. Horft er til lykilhæfni, þ.e. lesturs, ritunar, stærðfærni og tölvufærni. Miðað er að því að auka gæði og notagildi hæfniþróunar, gera hæfni sýnilegri og auðvelda samanburð og efla

Mynd 1 – Staða raunfærnimats hjá þjóðum Evrópu

Comprehensive strategy in place	Strategy in place but some elements missing
FI, FR, ES	CZ, DK, EE, IT, IS, LU, LV, NO, NL, PL, RO
AT, BE-Flanders, CH, CY, DE, EL, LI, LT, MT, PT, SI, SK, TR	BE-Wallonia, BG, HR, HU, IE, SE, UK- E&NI, UK-Scotland, UK-Wales
Strategy is in development	No strategy in place

Þekkingu og upplýsingar um hæfni til að auðvelda náms- og starfsval. Bæta á nám og viðurkenningu á því, allt frá grunnnámi upp í efri þrep. Raunfærnimat er því lykilatriði í þessari áætlun og á notkun þess enn eftir að aukast.

Tenglar á evrópskar heimildir:

- European guidelines for validation for non-formal and informal learning, 2015: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/3073>
- New skills agenda for Europe, 2016: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223>
- European Inventory on validatin of non-formal and informal learning: <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory>

STAÐAN Á NORÐURLÖNDUNUM

Raunfærnimat hefur fest sig í sessi á öllum Norðurlöndunum á síðustu tveimur áratugum. Myndin hér að ofan sýnir stöðu Evrópulanda hvað varðar innleiðingu raunfærnimats árið 2014. Þar kemur fram að Norðurlandþjóðirnar standa nokkuð framarlega í þróuninni (European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014). FA hefur átt fulltrúa í Norrænu tengslaneti um raunfærnimat (NVL) undanfarin 10 ár þar sem fram fer miðlun upplýsinga og samstarf um þróun raunfærnimats í norrænu samhengi. Það samstarf hefur gefið góða raun.

Hvað varðar nýjungar í raunfærnimati á Norðurlöndum er nú meðal annars mikil umræða um flóttamenn og hvort hægt sé að nýta raunfærnimat, eða hluta af því ferli, til að auðvelda þeim leiðina út á vinnumarkað eða í nám. Sérstaklega á þetta við um Svíþjóð, Danmörku og Noreg. Líkt og á Íslandi er í Noregi hafin umræða um raunfærnimat sem byggir á hæfniviðmiðum atvinnulífsins. Sú umræða er að hluta tengd þeim fjölda flóttamanna sem er í landinu. Í Finnlandi eru áhugaverðir hlutir að gerast þar sem hluti ferlisins við raunfærnimat er notaður til að meta hæfni sem hefur áunnist utan skóla, til dæmis í starfi (s.s. Open Badges for digiteachers) og sjálfbóðaliðastörfum. Í þessu ferli er stuðst við rafrænt mat og rafrænar viðurkenningar (Open Badges). Dæmi um slíkt ferli er að finna á síðunni <https://roi.hu2016.fi/en/roi/academy/apply-for-an-open-badge>, en þar hafa finnskir skátar tekið upp rafrænar viðurkenningar. Í Færeyjum er verið að byggja upp raunfærnimatskerfi og gert ráð fyrir að fyrstu einstaklingarnir fari í gegnum það 2017. Þá er eingöngu um að ræða mat sem styðst við námskrár og er byggt á reynslu Íslendinga.

RAUNFÆRNIMAT SEM BYGGIR Á HÆFNIVIÐMIÐUM STARFA

Hugmyndafræðin að baki raunfærnimati sem byggir á hæfniviðmiðum starfa gengur út á að gera hæfnikröfur starfa og færni starfsmanna sýnilega, þannig að jafnt starfsmenn og fyrirtæki geti nýtt ávinninginn og tækifærin sem í því felast.

Tafla 1 – Yfirlit yfir ávinning fyrir starfsmenn og fyrirtæki

Starfsmenn	Fyrirtæki
Auknir möguleikar á starfsþróun	Aukin samkeppnishæfni, rétt fólk á réttum stað
Sýnileg færni og þekking	Markvissari uppbygging á færni og þekkingu
Sýnileg þörf til að bæta við færni og þekkingu	Sýnileg hæfni vegna starfsþróunar og við ráðningar í störf
Staðfest færni verði nýtt við launasetningu	Auknir möguleikar atvinnulífs til að hafa áhrif á formlegt nám
Virðing fyrir starfi	Virðing fyrir atvinnugrein

Margt bendir til þess að aðilar vinnumarkaðarins séu tilbúnir til að skoða alvarlega hvort raunfærnimat sem byggir á viðmiðum atvinnulífsins nýtist á vinnumarkaði og ef svo er, að vinna að því að koma slíku kerfi á.

Hugsanlegum ávinningi af slíku kerfi er lýst í töflunni hér fyrir neðan.

Í skýrslunni *Fjárfestum í hæfni starfsmanna*, sem unnin var af vinnuhópi á vegum Stjórnstöðvar ferðamála í janúar síðastliðnum, kemur eftirfarandi fram:

Raunfærnimatið felur í sér mat á hæfni starfsmanna á mótí störfum og námskrá og nýtist við að einstaklingsmiða nám og votta hæfni einstaklinga og byggja upp þekkingu innan fyrirtækja. Markmiðið er að bæði starfsmenn og fyrirtæki nýti sér ávinninginn sem felst í því að gera bæði hæfnikröfur og færni sýnileg.

Í kjarasamningum Samtaka atvinnulífsins (SA) annars vegar og Flóabandalags, VR og Starfsgreinasambandsins (SGS) hins vegar er að finna eftirfarandi bókun:

Samningsaðilar munu vinna að því að meta nám/raunhæfni til launa á tveimur þrepum á grundvelli hæfnigreiningar starfa. Áætlun verði gerð um greiningu starfa með aðkomu beggja aðila í samráði við Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, þar sem hæfnipættir starfs eru settir upp í námskrá.

Þann 12. október 2016 var gefinn út *Hæfnirammí um íslenska menntun*. Það er sýn FA að hann muni í einfaldleika sínum reynast öflugt tæki til að efla samtal atvinnulífs og fræðsluaðila um þekkingarþörf og að tilkoma hans marki tímamót hvað varðar áherslu á sýnileika ævilangrar menntunar sem fer fram bæði með námi og starfi en hæfniramminn nýtist fyrst og fremst almenningi sem tenging milli formlegs og óformlegs náms. Samhliða útgáfu rammans var undirrituð yfirlýsing af helstu hagsmunaaðilum um sameiginlegan skilning á hæfnirammanum. Þar segir meðal annars:

Ramminn hefur tvíþætta tilgang; annars vegar að auka gagnsæi innan menntakerfis viðkomandi lands og hins vegar að auka gagnsæi milli evrópskra menntakerfa. Hann nýtist fyrst og fremst almenningi sem tenging milli formlegs og óformlegs náms. Miðað er við að hægt sé að tengja nám, óháð því hvar það er kennt, við hæfniprep

rammans. Þrepin endurspeglar þær kröfur sem gerðar eru til einstaklingsins hvað varðar þekkingu, leikni og hæfni í verkefnum, vinnu og samskiptum. Ramminn eykur þannig gagnsæi og varpar ljósi á þá hæfni sem einstaklingur býr yfir að loknu námi á tilteknu þrepi. Upplýsingar um hæfni má t.a.m. nýta í ferilskrá, við starfsþróun og í umsókn um nám.

Næstu misseri munu leiða í ljós hvernig til tekst og hvort raunfærnimat sem byggir á hæfniviðmiðum atvinnulífsins verði að veruleika. Þó að mörgum spurningum sé ósvarað, til dæmis hvað varðar aðferðafræði, fjármögnum, notkun á niðurstöðum, gæðakröfur og þekkingaruppbyggingu að loknu mati, þá má segja í stuttu máli að fyrsta skrefið í þessari vegferð sé það að hagsmunaaðilar skoði málið af fullri alvöru. Sú vinna er hafin og Fræðslumiðstöð atvinnulífsins tekur þátt í henni.

HÆFNIGREININGAR STARFA – FORSENDA FYRIR RAUNFÆRNUMATI

Forsenda þess að mögulegt sé að þróa raunfærnimat, þar sem hæfniviðmið atvinnulífs eru notuð í stað hæfniviðmiða námsskrár, er að til staðar séu hæfnigreiningar fyrir viðkomandi starf eða starfalinur. Niðurstöður hæfnigreiningar kallast starfaprófill og inniheldur skilgreiningu á viðkomandi starfi og hæfnikröfur starfsins. Lýsing á hæfnikröfum eru viðmið sem nota má til að hanna nám og/eða meta raunfærni auk þess sem þrepaskipting hæfnikrafanna getur nýst sem markmið í starfsþróun.

Þegar atvinnulífið kemur að greiningarvinnu halda eflaust margir að þar sé um að ræða endalausa upptalningu á verkefnum sem starfsmaðurinn þarf að geta sinnt. Vissulega er gerð grein fyrir þessum verkþáttum en í flestum tilvikum eru kröfur um yfirfæranleg viðmið (e. soft skills), svo sem frumkvæði, getu í samskiptum og að axla ábyrgð, mjög áberandi. Það má því segja að útkoman minni stundum á atvinnuauglýsingar nema að niðurstöður greiningarvinnunnar eru mun ítarlegri. Nánar má lesa um aðferðafræði og afurðir hæfnigreininga sem FA framkvæmir á heimasíðu FA, www.frae.is.

RAUNFÆRNIMAT Á HÁSKÓLA- ÞREPUM

Nefnd um raunfærnimat í háskólum tók til starfa haustið 2015 að frumkvæði matsskrifstofu Háskóla Íslands. Nefndin hefur unnið að því að kanna tækifæri til raunfærnimats á háskólastigi og leggja fram tillögur um leiðir og aðferðir fyrir framkvæmd matsins. Í nefndinni eru fulltrúar frá háskólum á Íslandi og Fræðslumiðstöð atvinnulífsins. Þann 18. maí síðastliðinn hélt nefndin málstofu í samstarfi við NVL á Íslandi og sérfræðingahóp NVL um raunfærnimat. Þar kom skýrt fram mikilvægi þess að þróa raunfærnimat á háskólastigi með það að markmiði að auka aðgengi fjölbreyttari hóps að háskólunum. Norrænir sérfræðingar kynntu stöðu málaflokksins í sínum löndum og umræður fóru fram í hópum á meðal þátttakenda sem voru rúmlega 54 og komu víða að.

Á Norðurlöndum er unnið að mati á fyrra námi inni í háskólum, en misjafnt er hversu langt það nær. Áhersla hefur verið lögð á að opna leiðir inn í háskóla fyrir þá sem ekki hafa lokið tilskildu grunnnámi með því að meta reynslu og færni fólks af öðrum vettvangi. Sumsstaðar er gengið lengra og þessi færni metin til eininga eftir ákveðnu ferli (raunfærnimat), sem stýttir námstíma.

Stóra spurningin er hvernig megi móta betur aðferðir og samræma vinnubrögð þannig að raunfærnimat á háskólastigi verði fest í sessi á Íslandi.

Ljóst er að hugmyndafræði raunfærnimats hefur fest sig í sessi og dreifist víðar um samfélagið í gegnum samvinnu hagsmunaaðila. Jafnframt er stöðugt verið að huga að leiðum til þess að nýta raunfærnimat víðar, tengja það við önnur verkfæri sem eru fyrir hendi og til að bregðast við nýjum áherslum á vinnumarkaði. Í þessari grein hefur verið stiklað á stóru yfir helstu breytingar og áherslur, bæði hér á landi og í Evrópu.

UM HÖFUNDANA

Fjola María Lárusdóttir hefur starfað sem náms- og starfsráðgjafi hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins frá árinu 2003 en vann áður meðal annars hjá MFA og Mími-símenntun. Hún hefur lokið M.Sc.-prófi í náms- og starfsráðgjöf frá California State University á Long Beach og B.Ed-prófi frá Kennaraháskóla Íslands. Helstu verkefni hennar tengjast náms- og starfsráðgjöf í atvinnulífinu og mati á raunfærni.

Haukur Harðarson er sérfræðingur hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins síðan 2008. Helstu verkefni hans tengjast raunfærnimati og greiningarvinnu.